

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERĐİŐİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 75 Yıl: 2020 & Volume: 13 Issue: 75 Year: 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

KKTC'DE SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMALARININ ÖYKÜLEYİCİ RÖPORTAJ TEKNİĞİ İLE AKTARIMI "BAYKAL TÜNELİ ÖRNEĞİ"

TRANSFER OF ORAL (VERBAL) HISTORY STUDIES WITH NARRATIVE INTERVIEW TECHNIQUE IN TRNC "BAYKAL TUNNEL EXAMPLE"

Cem KAR*

Neriman SAYGILI**

Öz

Bu çalışmada, Kıbrıs Türk Mücadele tarihinde ve Gazimağusa kentinin korunmasında önemli ve belirleyici bir rol oynayan, günümüzde unutulmak üzere olan diğer bir ifadeyle kaderine terk edilmiş tünel ile ilgili sözlü ve yazılı kaynaklardan derleme yapılmış, tünelin yapımı, tünel yapımı esnasında çalışan kişiler ile ilgili bilgiler verilmiş, ardından tünelin sözlü tarihinin oluşturulması, sözlü tarih çalışmaları yapılırken nasıl bir yol izlenmesi gerektiği ve elde edilen bilgilerin, öyküleme röportaj tekniği ile aktarılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Röportaj, Öyküleyici Röportaj, Sözlü Tarih, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, Baykal Tüneli

Abstract

In this study, we compiled verbal and written sources about the tunnel, which played an important and decisive role in the history of the Turkish Cypriot and the protection of Famagusta, which is about to be forgotten today, in other words, abandoned to its fate, and information about the construction of the tunnel and the people working during the tunnel construction were given. Then, it is aimed to establish the oral history of the tunnel, how to follow the way while doing oral history studies and transferring the obtained information through narrative interview technique.

Keywords: Interview, Oral History, 1974 Cyprus Peace Operation, Baikal Tunnel.

* Girne Amerikan Üniversitesi Doktora Öğrencisi, ORCID ID: 0000-0002-5485-9676 , Girne Amerikan Üniversitesi, cccemkar@gmail.com
** Doç. Dr., Dekan, Girne Amerikan Üniversitesi, İletişim Fakültesi, nerimansaygili@hotmail.com

1.GİRİŞ

Moderniteye paralel olarak sosyal teoride yaşanan değişimlerin tarih disiplinine uğramaması düşünülemez. Genel itibariyle sosyal bilimlerin geçirdiği dönüşüm ve değişim sonrası tikele yönelişinin tarih alanında yeni ve farklı bir anlayış yaratarak sözlü tarih nosyonunu ortaya çıkardığını söylemek mümkündür. Sözlü tarih, tarihsel araştırmalarda en az yazılı kaynaklar kadar önem arz eden ve yakın geçmişe ışık tutarak aydınlatan diğer bir önemli kaynak olarak değerlendirilmektedir (Say, 2014, 18). Sözlü tarih kavramı her şeyden önce tarihe kadim anlayıştan daha farklı açıdan ele alan ve değerlendiren zihinlerin ürünü olarak değerlendirilmektedir. Tarih disiplinine temelde farklı yaklaşmak, tarihin ne olduğu ve tarihten beklentiler noktasında da ayrı bir konuma düşmeyi gerektirir. Tarih disiplinini temelde farklı açıdan değerlendirmek, tarihin ne olduğu ve tarihten beklentiler zemininde de ayrı bir konuma düşmeyi gerektirmektedir (Sarı, 2006, 56). Bu çalışmada Kıbrıs tarihinde oldukça önemli ve belirleyici bir rolü olan, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Gazimağusa'ya bağlı Baykal bölgesinden Kale içine bir köprü görevi görerek geçişi sağlayan Baykal Tüneli ile ilgili yapılan röportajlar detaylı olarak incelenek ve öyküleyici röportaj tekniği kullanılarak aktarılacaktır.

2. SÖZLÜ TARİH

2.1 Sözlü Tarih Kavramı

Sözlü tarih, yazılı kaynaklara eşlik eden alternatif bir araştırma ve tarih yazım metodu olarak sözlü tarih araştırmacısı tarafından kayıt altına alınan sesli ya da görsel şekillerde gerçekleştirilen görüşmelerle, bir bireyin kendi geçmiş yaşamına yönelik düşünce ve anılarını bir araya getirme gayreti olarak tanımlanmaktadır (Bokser, 2003, 98). (Avcı, Akçalı ve Aslan, 2012, 60).

Sözlü tarih tek başına bir tarih türü olarak değerlendirilmemelidir. Yazılı kaynaklara eşlik eden alternatif bir araştırma ve tarih yazım metodudur. Sözlü tarih çalışmalarının alandaki ilgili uzmanlar veya profesyonel tarihçiler arasında yer edinebilmesinin ve sık sık başvurulmasının en büyük nedeni ise alandaki akademisyenlerin araştırmak istediği, ilgisini çekemeye başlayan bazı alanlar ile ilgili elde edilen yazılı kaynakların yeterli düzeyde olmayışıdır. Yakın dönem siyaset tarihi bu ilgi çeken, ilgili uzmanlar tarafından araştırılmak istenen ancak yeterince yazılı kaynak bulunamayan konulardan biridir. Bazı devlet adamlarının yakın zamanda kayda değer, elle tutulan hiçbir özel belge bırakmadıkları ve dolayısıyla tarih uzmanları bu kayda değer olmayan belgelerdeki boşlukları tamamlamak adına biyografiye yönelerek bu bireylerin hayatta kalan iş arkadaşlarından ve dostlarından anıları, bilgiler ve yaşanmışlıkları toplamak yoluna gitmişlerdir. Dolayısıyla sözlü tarihin geçmiş yaşantılar ile ilgili sözlü tanıklıkların kayda alınması ve analiz edilmesiyle karakterize olduğu söylenebilir. Sözlü tarihin, tarih ile ilgili çalışmalarda oldukça kıymetli ve önemli bir yer edinerek tarih alanına ve akabinde tarih eğitimine koyacağı katkı özellikle de son zamanlarda oldukça sık dile getirilmektedir. Sözlü tarih çalışmalarını incelediğimizde bu yöntemde insan unsurunun ön planda olduğu görülmektedir. Yazılı ve genel tarih anlayışında toplum için büyük olarak nitelendirilen siyasi durumlar, savaşlar, büyük ekonomik hareketlilikler ve buna yakın benzer yaşanmışlıklar anlatılırken sözlü tarihte ise bahsedilen bütün bu yaşananlara şahitlik eden insan faktörünün ön planda olduğu ve bu sürece bu yönde dâhil olduğu belirtilmektedir İnsan faktörünün odak noktası olarak alınmasıyla birlikte yaşanan tecrübeler, insanların belleklerinde yer eden durumlar oldukça önemli ve asla yadsınamaz bir tarih bilgisini su yüzüne çıkarır. Dolayısıyla tarih alt katmanlardan başlanarak yukarı doğru yazılmış olur

Günümüz tarih anlayışında ise kaydedilen teknolojik gelişmeler de dikkate alındığında sözlü tarih kaynaklarının kaçınılmaz bir şekilde faydalanılması gereken kaynaklar olduğu görülmektedir. Günümüz koşullarında yazılı kaynaklar, yazılı tarih kesinlikle yeterli

gelmeyecektir. Yakın tarihin tanıklarının anlattıkları, tarih alanı açısından eşsiz ve ölçülemez bir değer olarak nitelendirilmekte ve gelecek için bugünün kolektif belleği olduğu belirtilmektedir. Sözlü tarih, tanıklar ile görüşmeler yapılarak kişilerden anlatı ve akabinde veri toplanmasıdır. Kişilerin birebir yaşamış oldukları tecrübelerini, hikayelerini ve gözlemlerini kullanarak yazılı tarih kaynaklarından ayırabilen veya yazılı tarih kaynakları tarafından belgelenecek ispatlanmamış kayıtlar ve anlatıları ortaya çıkardığı görülmektedir.

2.2 Sözlü Tarihin Özellikleri

Sözlü tarih, sözlü kaynakları odak noktası olarak kabul etmektedir. İnsanların yaşam olayları, hikayeleri ve şahitlikleri sözlü tarih çalışmalarının temel kaynağıdır. Diğer bir ifadeyle, kişilerin geçmiş ve anlarıyla ilgilendiği için toplumsal yapıdaki her bireyin geçmişi sözlü tarih çalışmalarına kaynak olma özelliğini barındırmaktadır.

Yazılı kaynakların veya belgelerin yetersiz ya da eksik olduğu bazı meçhul tarihi zamanlarla ilgili elimizde yalnızca sözlü kaynaklar mevcuttur. Dolayısıyla tam da bu noktada sözlü tarih disiplini devreye girmektedir. Yazılı kaynakların, belgelerin eksik, yetersiz ve taraflı olduğu düşüncesi ortaya çıktığında tarihi olayların ortaya çıktığı toplumun sözlü kaynaklarına başvurulmalıdır. Bu aşamada farklı perspektiften bakış açıları ve bilinmeyen şahitliklerle aydınlatıcı ve yol gösterici ufuklar açılabilir. Sözlü tarih kişiler tarafından kurulmuştur yaşamı tarihin içine empoze eder. Sözlü tarih kahramanlarını önderler, toplumun önde gelen isimleri arasından seçmek yerine, büyük bir kesimi temsil eden, çoğunluğu oluşturan ve tanıklıklarına başvurulana kadar tanınmayan, bilinmeyen insanlardan seçmektedir.

Sözlü tarihin önemli diğer bir pratik faydası ise siyasi yararlar ve siyasi sorunları ortaya çıkararak teşhis koymasındadır. Bu bağlam örnek verilecek olursa kamu kurum ve kuruluşlarında aksayan hizmetleri tespit etmek adına çeşitli siyasetçi ve hükümet sorumlularıyla görüşülürken sözlü tarih yöntemi rahatlıkla kullanılabilir. Bunun yanı sıra Birleşmiş Milletler gibi büyük çaptaki kurum ve kuruluşlarda karar verme süreçlerini yönetebilmek, bu süreçleri anlamak adına sözlü tarih yöntemleri oldukça kullanışlı olabilmektedir. Sözlü tarih kaynaklarının tespit amaçlı kullanımının giderek arttığı ve sözlü tarihçiler ile siyaset yapımcıların ortak araştırma konularına temel hazırladığı bir gerçektir.

Sözlü tarih kaynakları bizlere yalnızca insanların neler gördüklerini, neler yaşadıklarını ve başlarından hangi durumların geçtiğini değil aynı zamanda o esnada ne düşündüklerini, duygularının ne olduğunu, neden yaptıklarını, diğer kişiler tarafından yapılanlara ve bunların nedenlerine nasıl baktıklarını, temelinde neler yapmak istedikleri ve bütün bunlar arasından en önem arz edeni de yaptıkları şeyler ile ilgili şu an ne düşündükleri anlatmaktadır (Stradling, 2003, 114).

3. Öyküleyici Röportaj Teknikleri

Öyküleyici röportaj tekniği; röportajlarda en çok tercih edilen tekniklerin başında gelmektedir. Özelden genele doğru gidilen bu teknik anlatımı canlandırmakta ve aktarılması amaçlanan yaşantıya doğrudan bağlantı sağlamaktadır (Akkoyunlu ve Yılmaz, 2005, 5).

Okuyucuyu belli bir olay örgüsü içinde yaşatarak, bir fikri, bir görüşü ve düşüncüyü iletmeyi amaçlayan anlatımlarda öyküleyici tekniğine başvurmak adeta bir zorunluluktur. Dolayısıyla denilebilir ki öyküleyici röportaj ele alınan konuyu eylem ve hareketlilik içerisinde verme biçimidir. Nasıl ki bir olayın ortaya çıkışı, gelişim ve sona erişim özelliği varsa öyküleyici röportajlarda da bu şekilde bir akış görülmektedir. Bir durumdan başka bir duruma geçme, bir aşamadan başka bir aşamaya dönüşme bu anlatım türünün en belirgin özelliklerinden biridir. Böylelikle okuyucu olayın içinde yaşar ve kendini sürekli bir hareketlilik içinde bulur.

Öyküleyici röportaj tekniğinde amaç; ele alınan olayı okuyucunun gözünde canlandırabilmek, anlatılmak istenen asıl şeyi bir olay içerisinde verebilmektir. Okuyucuyu

olayların içinde yaşatarak, okurun kendisini hikâyenin kahramanlarından biriyle özdeşleştirerek bir görüşü benimsemesi hedeflenir. Bu teknikte olaylar oluş biçimine uygun bir şekilde bir dizi halinde verilerek birbirine bağlanmaktadır. Olaylar birbiri üzerine gelişir ve zaman hiç durmadan geçer. Olay, kişi, zaman, mekân ve anlatıcı öyküleyici röportajın öğeleri olarak ifade edilmektedir. Olay bu tekniğin belirleyici özelliğidir. Dolayısıyla olaysız hiçbir anlatım bu kapsamda değerlendirilemez. Her öyküleme ele alınıp anlatılacak, aktarılacak veya gösterilecek bir olay ya da olay örgüsü ve bir anlatıcı bulunmaktadır. Öyküleme tekniği kullanılarak yapılmış bir röportajın en önemli ve en belirgin özellikleri; zaman akışının olması ve röportaj metninin bir hikâyeden alınmış izlenimi vermesidir.

Akbulut (2014,36)'a göre öyküleyici röportaj tekniğinin özelliklerini şu şekilde belirtmektedir; öyküleyici röportajda olay, kişi, zaman ve yer ortak öğelerdir, ele alınan olaylar birinci kişinin ağzından anlatılabileceği gibi üçüncü şahsın ağzından da anlatılabilmektedir, sanat metinlerinin tümü öyküleyici anlatım tekniği ile yazılır, ele alınan olaylar ilahi bakış açısı ile ifade edilir ve kullanılan kelimeler daha çok mecaz ve yan anlamda kullanılmaktadır.

3.1 Sözlü Tarih ve Öyküleyici Röportaj Tekniklerinin Kamuoyu ve Tarihsel Süreçteki Önemi

Sözlü tarih tekniği iyi bir biçimde uygulandığı takdirde birçok yararı bulunmaktadır. Toplumların resmi kayıtlara geçmeyen sözlerini, düşüncelerini ve fikirlerini tarihe katmaktadır. Bununla birlikte sözlü tarih tekniği daha önceki zamanlarda belge tarihçiliğın yaratmış olduğu bazı mitleri yıkmaya katkı koymaktadır (Şahin, 2004, 43).

Günümüzde yapılan hem sosyal hem de siyasi tarih çalışmaları sonucunda elde edilen bilgilerden faydalanılması dışında canlı tanıkların tanıklıklarından yararlanma, bu tanıklıklara başvurma da oldukça önemli bir bilgilenme biçimi olarak değerlendirilmektedir. Okuryazarlık öncesi halkların kolektif, diğer bir ifadeyle ortak bilinci olan sözlü geleneğe bağlı sözlü şahitlik, hem ülkemizde hem de Batı'da 18. Yüzyıla kadar tarih araştırmalarında zaman zaman başvuru bir yöntem olmuştur. Günümüzde ise sözlü anlatım ve öyküleme tekniğinden yararlanılarak tarih yazma, tarih yazımının önemli tekniklerinden biridir.

Sözlü tarih ile ilgili ilk girişimler Batıda II. Dünya Savaşı'nın neden olduğu insani ekonomik ve ekonomik yıkımların sonuçlarını anlamak ve ortaya çıkarmak ve için gerçekleştirilmiştir. Siyasi ve ekonomik amaçlı bu girişimlerden sonra ise sözlü tarih kendi yöntem ve araçlarını tanımlama sosyal bilim alanlarında bireylerle görüşme ve halkları gözleme yöntemleri ile var olma uğraşı vermiştir. Sosyal bilimlerin neredeyse bütün disiplinlerinden faydalanan sözlü tarih çalışmaları kaydedilen teknolojik gelişmelerin az maliyetli ve kolay kullanımı, sahada araştırma yapıyor olmanın sağladığı motivasyon ve verdiği haz, merak ve bu konuya yeteneğın olmasının çalışma yapmaya yetmesi, gelişmiş ülkelerde teknolojik gelişmelerin ulaşılabilir olmasına bağlı olarak teknolojinin ucuz ve kolay kullanımı, sahada çalışıyor olmanın sağladığı doyum ve yarattığı yeni imkanlar, konu ile ilgili belli bir ilgi ve beceri düzeyinin var olmasının bu alanla ilgili araştırma yapmaya yetmesi gibi nedenlere bağlı olarak özellikle de gelişmiş ülkelerde kısa bir zamanda oldukça büyük aşamalar kaydetmiştir.

Batı ülkelerinde siyasi ve ekonomik yapılarıdaki değişim ve hızlı gelişimle birlikte oluşan yeni toplum yapı grupları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yeni yaşam şekilleri, toplum düşünce ve davranışlarını, aile yapısını, hem halka açık alanları hem de kişilerin ilgi alanlarını hızlı bir biçimde yenilemesine ve değiştirmesine bağlı olarak geleneği aşındırmıştır. Bu bağlamda yaşanan bu değişimlere paralel olarak hızlı bir biçimde gelişerek ortaya çıkan milliyetçi, halkçı ve laik düşüncelerin ve bu düşünceler kapsamında gelişen yapılara dahil olan, aydınların topluma has olan her şeye derin ilgi duymalarının sonucunda kültürel ve geleneksel zenginliklerinin ve birikimlerinin gün yüzüne çıkarılması adına yapılan derleme, derlenen Kaynakları koruma, kontrol altına alma ve yeniden yaşatma uğraşları, tarihe, sosyolojiye, antropolojiye ve folklorla kayda değer kazanımlar sağlamıştır.

Sözlü tarih ve öyküleyici röportaj tekniklerinin hem kamuoyu hem de tarihsel süreçteki önemi incelendiğinde; otoritenin düşüncesini yansıtmak yerine adil bir yargıya imkân tanınarak, tarih yazımında eşitliği, demokratikleşmeyi ve adaleti olanaklı kıldığı, görgü tanıkları alt tabakadan, ayrıcalıksız ve ezilen kişilerden seçilebileceği, ekip çalışması gerektirmekle birlikte disiplinlerarasılık düşüncesinin uygulanmasına ve sosyal eyleme zemin hazırlayarak çalışmanın problem çözücü pratik fayda sağlayıcı gücünü arttırdığı görülmektedir.

4. Kıbrıs Adası ve Stratejik Önemi

Kıbrıs adası tarihin neredeyse her devresinde ilgi odağı olmuş ve uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Kıbrıs adasının tarih boyunca ilgi odağı olmasının temel nedeni ise Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının tam ortasındaki stratejik konumudur. Sicilya ve Sardunya'dan sonra Doğu Akdeniz'in en büyük, Akdeniz'in ise üçüncü büyük adası olan Kıbrıs; Suriye, Türkiye, İsrail, Mısır, Libya ve Yunanistan'ın tam orta noktasında bulunmaktadır.

Doğu Akdeniz'in düğüm noktası olarak kabul edilmesi, Türkiye ve Suriye kıyılarına yakın olması, Girit bölgesi ile birlikte su geçiş kanallarının kesiştiği bir hatta olması ve bununla birlikte Ege Denizi'nin giriş çıkışına olan etkisiyle Mısır ve Süveyş Kanalı'na yakın olması göz önünde bulundurulduğunda Kıbrıs adasının stratejik önemi çok daha kolay anlaşılmaktadır.

Kıbrıs stratejik konumu sebebiyle tarihin neredeyse bütün dönemlerinde hem bölge devletler hem de bölge dışında bulunan büyük devletler arasında çatışma nedeni olmuştur. Dolayısıyla zaman içerisinde Fenikeliler, Hititler, Büyük İskender, Ptolemeler, Romalılar Deniz Kavimleri, Asurlular, Mısırlılar, Persler, Bizanslılar, Katolik Krallar ve Venedikliler Kıbrıs adasını himayeleri altına almışlardır. Ada; Anadolu ve Ortadoğu bölgeleri arasında hem bir geçit hem de bir istasyon olarak kabul edilmesi Osmanlı Devleti'nin de adayı feth etmesine sebep olmuş ve 1571 yılında II.Selim döneminde fethedilmiştir.

Kıbrıs adasının merkezi ve kilit konumundan dolayı İngiltere öncelikle sömürge yollarının denetimini ve güvenliğini sağlamak hedefiyle Kırım Savaşı'ndan sonraki dönemlerde imzalanan bir anlaşma sonucunda 1878 yılından itibaren geçici de olsa Kıbrıs Adası'nı ve adanın yönetimini devralmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte ise dünya genelinde birçok bölgeden çekilmek zorunda kaldığı gibi Kıbrıs bölgesinden de çekilmek zorunda kalmış olmakla birlikte günümüzde halen üs bulundurmaktadır. Bunların yanı sıra dünya üzerinde en yoğun çatışma alanı olan ve sürekli gündeme gelen Filistin bölgesine fiziki açıdan yakın olması da adanın stratejik değerini arttıran unsurlar arasındadır. Özellikle de son yıllarda gündeme gelen Ortadoğu açılımları ile var olduğu alanda hem ticaret hem de turizm faaliyetleri için dikkat çekici bir yere ve coğrafyaya sahiptir.

4.1 1974 Barış Harekâtı ve Önemi

Kıbrıs Meselesinin yarattığı zemin üzerine yaşanan 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, 20. Yüzyılda yaşanmış en önemli olaylar arasında yerini alarak tarihe geçmiştir. Hem Doğu ve Batı Bloku'nun hem Bağlantısızlar'ı oluşturan devletlerin hem de NATO ve BM'nin ilgisine sahne olarak dikkatleri üzerine çekmiştir. Uygulanan çifte standartların da ortaya çıkarılmasına öncülük eden bu harekate zemin hazırlayan Kıbrıs Meselesinin tarihsel perde arkasının son derece derin olduğu belirtilmektedir (Akın, 2005, 84). Günümüzde bile henüz gün yüzüne çıkarılmamış birçok belgenin olabileceği ve bu bağlamda sorunun aslını ve asıl olanı gözler önüne çıkarmayı nitelik olarak da değerlendirilebilmektedir.

4.2 1974 Barış Harekâtı'nda Gazimağusa Kenti ve Önemi

Kıbrıs Cumhuriyeti 1963 yılında başlayan olaylarla birlikte geleceği ön görülemeyen karanlık bir maceraya doğru sürüklenmekteydi. İngiliz Sömürge idaresine yönelik başlatılan silahlı çatışmalar, olaylar süreç içerisinde hem Türk hem Rum toplumunu da etkisi altına almış ve

bu iki toplumun ilişkileri, beraberlikleri bozulmaya başlamıştır. Böylelikle Kıbrıs'ta sonu belirsiz karanlık bir dönem başlamıştı. Bu karanlık süreçten ilk olarak etkilenen bölgelerden başında ise Gazimağusa gelmekteydi.

Gazimağusa, Kıbrıs'ın en eski yerleşim yerlerinden biridir. Hem konumu hem de kentte kale bulunması sebebi ile yüzyıllar boyunca sürekli olarak el değiştirmiştir. Niketim kayalar üzerine inşa edilmiş bu kale Akdeniz bölgesinin en görkemli kalelerinden biri olarak kabul edilmektedir (Bahadır, 2011, 12). Tarih boyunca yaşanan değişimler neticesinde her toplum, her uygarlık kaleye kendi kültürlerine ait hem maddi hem de manevi izler bırakmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu uzun uğraşlar ve uzun bir kuşatma sonrasında ele geçirdiği kaleye ilk etapta askerlerin, sonraki süreçlerde ise sonraki zamanlarda ise Anadolu bölgesinden getirdiği Türklerin yerleştirilmesini sağlamıştır. Bu bağlamda, Gazimağusa Kale İçindeki Türk bireylerin nüfusunda belirgin bir düzeyde artışlar gözlenmeye başlamış ve zaman içerisinde de ağırlıklı olarak Türklerin yaşadığı bir bölge olma özelliğini kazanmıştır.

Gazimağusa kenti yapısı nedeniyle yüzyıllardan beri kale kent hayatı yaşamaktaydı. Dolayısıyla kentleri çevreleyen kalelerin arz ettiği önem olası bir silahlı çatışma veya savaş durumlarında daha da önem arz etmekteydi. Tarih boyunca kalelerin kentleri koruma ve herhangi bir saldırıya yönelik savunma amaçlı kullanıldığı gibi, 1960'lı yıllardan itibaren Gazimağusa'da savunma amaçlı kullanılmıştır.

4.3 Baykal Tüneli ve Önemi

1965 yılında Gazimağusa'daki çatışmaların hemen ardından Kıbrıslı Türklerin lideri Dr. Burhan Nalbantoğlu'nun olası bir saldırı ve çatışmada Baykal, Sakarya ve Karakol bölgesinde yaşayan Türkleri kale içine nasıl, ne şekilde getirebileceklerini düşünmesi üzerine tünel fikri 1967 yılında hayat bulur. Böylece bu alanda nüfus çoğunluğunu elde eden Türkler 1974 Barış Harekati'nden önce Gazimağusa bölgesinde yaşayan Türk halkını Rum taarruzlarından korumak amacıyla bu bölge dışında kalan Türk halkını farklı yollardan Kale içine taşımaya başlamışlardır. Özellikle de Gazimağusa-Baykal Bölgesi'ndeki Türk halkının Kale içine geçişini sağlamak amacıyla kazılmış olan tünel 20 Temmuz' un 21 Temmuz'a bağlandığı gece kullanılmıştır. Tünelin yapım aşaması oldukça gizli bir biçimde yürütülmüş ve 1974 harekâtında binlerce Kıbrıslı Türk bu tüneli kullanarak sur içine geçerek çatışmalar sırasında zarar görmekten kurtulmuştur. Dolayısıyla binlerce Kıbrıslı Türk'ün ölümünü engelleyen bu tünel bir kahramanlık olgusu olarak Kıbrıs tarihinde yerine almıştır (Kalelioğlu, 2011, 3).

Baykal tüneline konu alan ilk çalışma Erdoğan (1979, 8)' a aittir. Erdoğan (1979, 8), yaptığı bu çalışmada yalnızca bir gecede Gazimağusa'daki binlerce sivil ve askerinin bu tüneli kullanarak Kale içine geçirildiği oldukça kapsamlı ve detaylı bir biçimde anlatılmasıyla birlikte tünel ile ilgili sözlü kaynaklara yeterince başvurulmadığı görülmektedir. Baykal tüneli ile ilgili yapılan diğer bir çalışma ise Akçam (2000, 17), tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada sözlü kaynaklara daha yoğun olarak başvurulmuş ve bu fikrin kime ait olduğu, çalışmaların nasıl bir plan çerçevesinde hangi yıllar arasında kazım çalışmasının yapıldığı, tünelin kullanıldığı ilk gece tünelden geçen kişi sayısı ve bu kişilerin tünelden ne şekillerde geçtiği gibi bilgiler yer almaktadır.

Literatür incelendiğinde Baykal tüneline konu alan başka bir çalışmada da 20 Temmuz'u 21 Temmuz'a bağlayan gece oldukça şiddetli ve aralıksız bir şekilde gerçekleştirilen havan saldırısı sonucunda özellikle de bu bölgede yaşayan sivil halkın Kale içine geçişine kanaat getirildiği ve öncesinde yapımı tamamlanmış olan Baykal tüneline söz konusu gecede 5.000 (beş bin) kişinin geçerek kale içine taşındıkları ve Gazimağusa'nın bu geçiş ile birlikte düşmekten kurtulduğu belirtilmektedir (Kalelioğlu, 2011, 95). Çalışmanın devamında Baykal tüneline Gazimağusa'nın savunma ve korunmasında oldukça önemli bir yeri olduğunu ve Gazimağusa dışındaki sivillerin ve aynı zamanda mücahitlerin de Kale içine taşınmasıyla birlikte Kıbrıslı Türklerin güçlerinin daha da arttığı bildirilmiştir (Bozkurt, 2011, 73). Bir diğer bir çalışmada da doğruluğu henüz bile kanıtlanmamış başka bir bilgi yer almaktadır. Mücahit Komutanları Derneği'nin Baykal tüneli ile

ilgili yaptıkları araştırmalarda ise bu bölgedeki çekilmenin akşam saatlerinde başladığı ve ilk olarak tünelden çocuk, kadın ve yaşlı sivillerin geçirildiği sonrasında ise mücahitlerinde bu tünelden geçerek hendeğe ulaştıkları ve sonrasında da Baykal tünelinin hendek çıkışının patlayıcı maddeler kullanılarak tahrip edilerek Rumların tünelden geçerek mücahitleri takip etmelerinin önüne geçildiği bildirilmiştir. Ancak sonraki zamanlarda yapılan incelemelerde tünelin hendek içine doğru yer alan çıkış yerinde bu yönde herhangi bir tahribata ulaşılmamış olmakla birlikte tünelin çıkış kısmının bütününe kayalık olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda patlamanın daha iç kısımlarda yapılmış olabileceği belirtilmekle birlikte bu konuya netlik kazandıracak herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Akdeniz'in doğusunda bulunan Kıbrıs Adası; Mısır, Anadolu, Suriye ve Doğu Akdeniz ticaret yolları üzerinde yer aldığı için siyasi ve ticari açıdan arz ettiği önem tarih boyunca devam etmiştir. Bu bağlamda Kıbrıs tarihi, Mezopotamya, Anadolu, Suriye, Mısır ve Ege tarihleri ile iç içe olmuş ve birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Kıbrıs Adası'nda bir dönem Persler, Romalılar, Asurlular, Hititler, Araplar, Akalar, Cenevizliler, Fransızlar, Finikeliler, İtalyanlar, Osmanlılar ve İngilizler yaşamışlardır. 1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in adayı kendi egemenliği altına almasıyla birlikte Kıbrıs Adası'nda Osmanlı- Türk hakimiyeti görülmeye başlanmıştır. "Kıbrıs Sorunu" politik bir problem olarak günümüze kadar devam etmiştir.

Sonuç olarak, Kıbrıs Türk tarihinde önemli bir yeri olan Dr. Burhan Nalbantoğlu tarafından planlanan tünelin kazılışı o dönemdeki binlerce Kıbrıslı Türk'ün hayatının kurtulmasını sağlamıştır. 1968 yılında inşa edilen ve 4 ayda tamamlanan ve 20 Temmuz 1974'te binlerce Kıbrıslı Türkün bu tüneli kullanarak Baykal'dan hendek ve oradan da sur içine geçerek çatışmalardan kurtuldukları görülmektedir.

Çalışmaya katılan tünel kazımında çalışan kişiler tarafından bu tünel; kurtuluşa giden geçit, hayatta kalmalarını sağlayan bir eser, umut veren geçit şeklinde değerlendirilmekte ve böylelikle Gazimağusa'nın yakın tarihinde oynadığı önemli ve hayati rol bir kez daha görülmektedir. Sonuç itibarıyla Kıbrıs Türk Mücadele tarihinde ve Gazimağusa kentinin korunmasında önemli ve belirleyici bir rol oynayan Baykal Tüneli ile ilgili yapılan çalışmalar, derlemeler, bu tünelden geçen kişilerin sayısı ele alındığında oldukça yetersiz kalmaktadır.

Tarihin tozlu sayfalarında bu kadar önemli bir yeri olan Baykal Tüneli ile ilgili yapılmış araştırmaların ve yazılı kaynakların incelenmesi, söz konusu gecede hem tünelden geçiş yapan kişilerle hem de tünelin yapımında görev alan kişilerle geniş çaplı bir çalışma yapılması, eğer tünelle ilgili çekilmiş olan resimler var ise bunların kopyalarının çıkartılması, tünelin tekrar kullanılabilir bir duruma getirilerek geçişe hazırlanması ve tünel ile ilgili başta sözlü kaynaklar olmak üzere sözlü-yazılı bütün kaynakların ortaya çıkarılarak tarihçesinin kronolojik bir sıraya göre hazırlanması gerekmektedir.

Sadece tünelin yapım aşamasında görev alan kişilerin değil, tünelden geçen kişilerle de görüşmeler yapılarak Baykal Tüneli ile ilgili sözlü tarihin oluşturulması önerilmektedir. Sözlü tarih çalışmaları iyi yapılmış bir kurguyla toplumlar arası uzlaşmaya zemin hazırlayabilmektedir. Dolayısıyla Kıbrıs Adası'nda yaşayan Rumların ve Türklerin uzlaşmaya varma noktasında önemli bir rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Tünelin yaşatılması için aslına uygun bir şekilde restore edilerek halka açılması ve tünelin girişinde tünel ile ilgili resimlerin, planların yer aldığı bir giriş odası düzenlenerek her yıl tünelin ilk kullanıldığı tarih olan 20 Temmuz'u 21 Temmuz'a bağlayan gecede bu tünelin anlam ve önemi çerçevesinde özel bir merasimle o gün tüneli kullanan kişiler, bu kişilerin hem çocukları hem de torunları olmak üzere üç kuşağın birlikte tünelden geçerek ritüel oluşmasını sağlaması ve böylelikle tüneli yaşatmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, H. (2014). Çocukluğun Anımsanışı: Masumiyet Arayışında Uzak/ Yakın Geçmiş Nostaljisi. *Milli Folklor*, 24 (95), s. 249-262.
- Akçam, Z. (2000). 1974 Barış Harekâtı Sırasında Gazimağusa Baykal Bölgesi'nden Kale İçine Geçişi Sağlayan Tünel Üzerine Bazı Tesbitler. *Rauf Denктаş'a Armağan*, Ankara: Turan Kültür Vakfı Yayınları.
- Ayyıldız, E. (2009). *Toplumsal İletişim Açısından Toplumsal Hareketler*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bahadır, M. (2011). *Kumsal'da Bir Kahraman*. Ankara: Genç Mücahitler Derneği Yayınları.
- Balaban, N. (2016). *Millî Mücadelede Türk Basını*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Baytekin, Ç. (2011). *Öğrenme Öğretme Teknikleri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bingöl, B. (2010). *Lisans Düzeyindeki Görsel İletişim Tasarımı Eğitiminde Çoklu Ortam (Multimedya) Kullanımı: Ankara'daki Görsel İletişim Tasarımı Bölümlerinin İncelenmesi*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bokser, J. L. (2003). *Küreselleşme ve Kollektif Kimlikler*. (Çev: İhsan Çapcıoğlu), Ankara: İslami Araştırmalar
- Bozkurt, İ. (2011). *Evlıya Çelebi'nin İzinde Kuzey Kıbrıs Seyahatnamesi*. Ankara: Bengü Yayınları.
- Büyüköztürk, G. (2001). *Deneyisel Desenler, Ön Test-Son Test Kontrol Grubu Desen ve Veri Analizi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Çağlayan, H. (2009). *Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar Kürt Hareketlerinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cansız Aktaş, M. (2014). *Nitel Veri Toplama Araçları, Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Caunce, S. (2001). *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*. (Çev: Bülent Can ve Alper Yalçınkaya), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Cevizci, A. (2010). *Eğitim Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Connolly, W. E. (1995). *Kimlik ve Farklılık*. (Çev: Ferma Lekesizalın), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Erdoğan, A. (1979). *Barış Harekâtında Magosa Savunması, Magosa*
- Kalelioğlu, O. (2008). Türk- Yunan İlişkileri ve Megali İdea. *Atatürk Yolu Dergisi*, 1(41), 105-123
- Salih Berkalp, A. (2008). Mücadelemizde Kıbrıs Türk Kadınının Yeri. Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri. *Uluslararası Sempozyum, C II*, Lefkoşa.